

تکنیک فضای باز چیست؟

رافعی آفتاندلیان، essenceworks consulting group
raffi@bk.ru, raffi_1970@yahoo.com

تکنیک فضای باز شیوه ای بسیار ساده و در عین حال بسیار قدرت مند است که از آن برای برگزاری هر چه مؤثرتر و خلاقانه تر جلسات، همایش ها، و یا هر گونه نشست آموزشی دیگر در گروه های بین ۵ تا ۲۰۰۰ نفر استفاده می شود. بهترین عملکرد این شیوه هنگامی امکان پذیر است که نه تنها پای یک مسأله ی مهم و واقعی در میان است و گروه مان نیز از افراد متنوع و علاقه مند شکل گرفته است، بلکه مسأله بسیار پیچیده، پراشتاب و تنش زا است و تصمیم گیری در مورد آن را هم نمی توان به بعد موکول کرد. اغلب، مردمی که به جلسات تکنیک فضای باز می آیند از طریق فراخوان عمومی به جلسه دعوت شده اند. این همایشی بدون دستور جلسه ی از پیش تعیین شده است و گاه از آن به عنوان یک تنفس چای خوری بدون وقفه یاد می شود.

در گردهمایی که به روش « فضای باز» برگزار می شود چه می گذرد؟

افرادی که با تب و تاب به موضوع علاقه مند هستند به محل برگزاری می آیند و به صورت دایره دور هم می نشینند. بانیان گردهمایی ممکن است چند کلمه ای با حاضران صحبت کنند و آنگاه تسهیل گر در مدت زمانی که از ۱۵ دقیقه تجاوز نمی کند شرح کار و کلیات دعوت را عنوان می کند و توضیح می دهد که گروه ها معمولاً به چه صورتی کار می کنند.

تسهیل گر عنوان می کند که هر کس که تمایل داشته باشد می تواند موضوعی یا موضوعاتی را مطرح کند تا در جلسات به بحث گذارده شوند. از شرکت کنندگان دعوت می شود تا به وسط دایره بروند و موضوع پیشنهادی خود را بر روی یک کاغذ بنویسند. از آنها همچنین خواسته می شود تا اسم خود را نیز در کنار موضوع بنویسند تا نشانی باشد از اینکه آنها مسؤلیت گرداندن جلسه و همچنین نوشتن گزارش جلسه - در صورتی که برگزارکنندگان چنین تقاضایی داشته باشند- را بر عهده می گیرد. آنگاه فرد موضوع خود را به گروه اعلام می کند و آن را بر روی تابلوی اعلانات گروه ثبت می کند. بدین صورت افراد گروه با همکاری هم دستور جلسه ی گردهمایی را از طریق نوشتن موضوعات مختلف بر روی تابلو اعلانات تعیین می کنند. این تابلو با عنوان « بازارچه دهکده» که بالای آن نوشته شده شناخته می شود و زمان و مکان برگزاری جلسات را هم بر روی کاغذ کوچکی نوشته به آن می چسبانند. هر یک از کاغذها بخشی از یک ماتریس زمانی-مکانی هستند که محل برگزاری و زمان هر یک از جلسات بر روی آنها مشخص شده است.

حالا تابلوی گروه تبدیل به « بازارچه دهکده » شده است و شرکت کنندگان با مراجعه به آن می توانند تصمیم بگیرند که مایل به شرکت در کدام یک از جلسات هستند. آنگاه افراد در گروه هایی که موازی با هم برگزار و از درون سازمان دهی می شوند شروع به کار می کنند. افراد گروه خود مدیریت زمان، مکان، و انرژی خود را بر عهده می گیرند. ممکن است فردی تصمیم بگیرد برای مدتی به اصطلاح فضای باز « زنبور» جمع باشد که از یک جلسه به جلسه ی دیگر می رود و کرده ی مکالمات را از یک گروه به گروه دیگر می برد. همین طور گاهی برخی از افراد «پروانه های» جمع می شوند؛ پروانه ها دور میز خوراکی ها و نوشیدنی ها که همیشه در جلسه های فضای باز مهیا هستند، جمع می شوند. گاهی اوقات گزارش جلسات - با عنوان «خبرهای داغ»- بر روی یکی از دیوارها نصب می شود تا از آنها در بازگشت به گروه بزرگ برای برنامه ریزی آینده استفاده شود. در پایان جلسه، افراد گروه بزرگ دوباره در دایره ای دور هم می نشینند تا نظراتشان را با هم در میان بگذارند، از هم یا بگیرند و یا به هر کار دیگری که گروه به آن گرایش دارد مشغول شوند.

قانونی که فضای باز از آن تبعیت می کند قانون «دو پا» است:

« اگر در جایی که هستید نه در حال یادگیری هستید و نه با مشارکتان به گروه کمک می کنید، از دو پایتان استفاده کنید و به گروه دیگری بپیوندید.»

به نظر می رسد این همان قانونی باشد که - چه خوشمان بیاید چه نه- در زندگی روزمره جریان دارد. در مواقعی که در موقعیتی هستیم که از آن رضایت نداریم، ممکن است جسم مان آنجا باقی بماند، ولی ذهن، روح، و قلب مان مانند اسبی تندپا از آنجا دور شده است. این قانون را گاه این گونه نیز بیان می کنند:

« در مقابل آنچه به آن عشق می ورزی قبول مسؤلیت کن زیرا که این کار نوعی خدمت است.»

علاوه بر این، چهار اصل نیز وجود دارد که گاهی به آنها «چهار واقعیت زندگی» می گویند:

۱. هر کس که بیاید همان کس مورد نظر است که باید می آمد.
۲. هر زمان که شروع کنیم، زمان مناسب شروع کردن است.
۳. وقتی که تمام شده، دیگر تمام شده.
۴. هر چه اتفاق افتاد تنها چیزی بود که می توانست اتفاق بیفتد.

در واقع، این چهار اصل ما را ترغیب می کنند که به امکانات گروه برای انجام کار مورد نظر در مختصات زمانی-مکانی که در دست داریم اعتماد کنیم. قدر هر آنچه را که داریم بدانیم و خود را از ترس ها رها کنیم.

نتایج و نکات مفید «فضای باز»

سوال این است که نتیجه ای که از چنین جلسه ای به دست می آوریم چیست؟ نتایج به مدت برگزاری و اهداف گردهم آیی بستگی دارد. معمولاً گردهمایی که ۲-۲.۵ روز ادامه پیدا کند می تواند به نتایج زیر برسد:

- هر موضوعی که به نوعی فردی در گروه به آن علاقه داشته فرصت مطرح شدن پیدا می کند.
- همه ی موضوعات بنا به تمایل گروه به تفصیل و یا به صورت مختصر به گفتگو گذاشته می شوند.
- از همه ی گفتگو ها مستند سازی می شود تا در اولین نوبت در اختیار افراد قرار گیرد.
- همه ی موضوعات اولویت بندی می شوند و موضوعات مرتبط به هم پیوند داده می شوند.
- تقسیم مسؤلیت برای گام های بعدی صورت می گیرد.

معمولاً، بنا به شرایط، جلسه ای تا یک هفته بعد از همایش برای ارزیابی برگزار می شود. در جلسه ارزیابی بانی همایش، تسهیل گر، و تیم هماهنگ کننده دور هم جمع می شوند تا نتایج به دست آمده را مورد بررسی قرار دهند، در مورد آن هم اندیشی کنند، و تصمیم بگیرند چگونه از طرح ها و نظرات ارائه شده حمایت کنند و درباره ی پرسش های جدیدی که در تجربه ی اخیرشان به وجود آمده است به تفکر بپردازند. گاه جلسه ی ارزیابی دیگری ۴ تا ۶ ماه بعد برای بررسی نتایج بلند مدت تدارک دیده می شود.

برخی از فواید بلافصل و بلندمدت فضای باز عبارت اند از:

- بازدهی بالا
- برداشته شدن موانع سد راه کار مؤثر
- حل شدن مشکلاتی که به نظر حل ناشدنی می آمدند
- سطح یادگیری چشم گیر
- توسعه و انتقال توانایی های رهبری، مدیریت و گروه سازی در سازمان
- ایجاد چشم انداز
- اجرایی شدن تقریباً صد در صد برنامه ریزی ها
- افزایش همکاری در درون و بین سازمان ها و اجتماعات

سابقه ی فضای باز به عنوان الگویی عملی

از زمان پیدایش فضای باز در حدود ۲۲ سال پیش، این الگو صدها هزار بار در متن های سازمانی و اجتماعی متنوع در بیش از صد کشور به کار گرفته شده است. گاه از الگوی فضای باز به عنوان روند درمانی سازمان ها و حتی یوگای سازمان ها یاد می شود. درست مانند یوگا که چند سال پیش تبدیل به فعالیتی متداول شد، این روزها فضای باز به تدریج در برخی نقاط دنیا چه در شرکت های بزرگ و کوچک و چه در سازمان های دولتی، اجتماعات و یا سازمان های غیر انتفاعی جایگاه مستحکمی پیدا می کند.

شاید راحت ترین راه برای تعریف تکنیک فضای باز به عنوان رویکرد این باشد که بگوییم این رویکرد مجموعه ای از اصول آشکار و نهان برای طراحی و تقویت انواع جلسات، همایش ها و موقعیت های یادگیری دیگر است که هدف شان بازدهی بالا و فرح بخشی باشد. این شیوه به نوعی سیستم عاملی پویا در جهت کمک به پایداری گروه های متنوع انسانی، سازمان ها و یا اجتماعات است. برخی تکنیک فضای باز را شیوه ای برای باز دمیدن روح به کالبد بی جان سازمان ها می دانند.

و البته داستان تحول و تطور این تکنیک ادامه دارد...

گلم بعدی

برای آشنایی بیشتر با تکنیک فضای باز به می توانید از منابع زیر کمک بگیرید:

[Open Space World](#)

سایت اینترنتی تکنیک فضای باز است که منابع، داستان ها، عکس های مختلفی را در اختیار مراجعین قرار می دهد.

[Harrison Owen's website](#)

این سایت حاوی کتاب ها، مقالات، و برنامه های آموزشی موسس این الگو به علاوه ی دفترچه راهنمای کوتاهی درباره ی تسهیل گری جلسات فضای باز است.

[Open Space Technology: a User's Guide](#)

کتابی جامع درباره فوت و فن های استفاده از فضای باز (چاپ سوم)

با تشکر از: هاریسون اوون، بریجیت ویلیامز، کریس کوریگان، مایکل هرمان، پگی هولمان و لیزا هفت.

بازگردان به فارسی:

نغمه یزدان پناه

n.y.panah@gmail.com